

POSTANOWIENIE

Dnia 13 października 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Marta Romańska (przewodniczący)
SSN Paweł Grzegorzczak (sprawozdawca)
SSN Bogumiła Ustjanicz

w sprawie z wniosku A. F.
przy uczestnictwie [...]
o stwierdzenie nabycia spadku,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 13 października 2017 r.,
zażalenia B. P. na postanowienie Sądu Okręgowego
z dnia 18 maja 2017 r.,

odrzuca zażalenie.

UZASADNIENIE

B. P., jako nabywca udziału w spadku, wniósł w toku postępowania apelacyjnego o dopuszczenie go do udziału w charakterze uczestnika w sprawie o uzupełnienie postanowienia Sądu Rejonowego w W. z dnia 10 kwietnia 2000 r., sygn. akt I Ns .../00, stwierdzającego nabycie spadku po F. B.

Postanowieniem z dnia 18 maja 2017 r. Sąd Okręgowy odmówił B. P. dopuszczenia do wzięcia udziału w sprawie w charakterze uczestnika wskazując, że prowadzone postępowanie dotyczy zmiany postanowienia stwierdzającego nabycie spadku po F. B., a uczestnikami takiego postępowania, w odróżnieniu od wnioskodawców, mogą być co do zasady tylko spadkobiercy. Sąd zwrócił uwagę, że B. P. nie należy do kręgu spadkobierców po F.B.; nabył on jedynie udział w wielkości 12/50 części spadku po F. B. W ocenie Sądu Okręgowego okoliczność ta, związana z rozporządzeniem przez spadkobierców przedmiotami należącymi do spadku, nie stanowi wystarczającej przesłanki do stwierdzenia, że wnioskodawca wykazał po swojej stronie istnienie interesu prawnego w przystąpieniu do postępowania o zmianę postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku. Kwestie dotyczące składu majątku, czy też obciążenia go długami, pozostają bowiem w tym postępowaniu poza kognicją sądu.

Na postanowienie Sądu Okręgowego zażalenie złożył B. P., zarzucając naruszenie art. 510 § 1 k.p.c., a także - po uzupełnieniu zażalenia pismem z dnia 7 sierpnia 2017 r. - art. 1053 k.c. Na tej podstawie wniósł o uchylenie zaskarżonego postanowienia.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 510 § 1 zdanie trzecie k.p.c. na odmowę dopuszczenia do wzięcia udziału w sprawie przysługuje zażalenie. Przepis ten, będący jednym ze wskazanych w ustawie wypadków dopuszczalności zażalenia w postępowaniu nieprocesowym (art. 518 k.p.c.), dotyczy wyłącznie zaskarżenia postanowienia odmawiającego udziału w sprawie wydanego przez sąd pierwszej instancji. Przepisy ogólne o postępowaniu nieprocesowym (art. 506 i n. k.p.c.) ani też przepisy o postępowaniu w sprawach z zakresu prawa spadkowego (art. 627 i n. k.p.c.) nie regulują dopuszczalności zażalenia na postanowienie sądu drugiej

instancji, w tym zażalenia do Sądu Najwyższego. W postępowaniu nieprocesowym, na podstawie art. 13 § 2 k.p.c., ma jednak odpowiednie zastosowanie art. 394¹ k.p.c. określający krąg postanowień zaskarżalnych zażaleniem do Sądu Najwyższego w procesie. W konsekwencji, niezależnie od postanowień sądu drugiej instancji odrzucających skargę kasacyjną i postanowień odrzucających skargę o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia (art. 394¹ § 1 k.p.c.), w postępowaniu nieprocesowym, w sprawach, w których przysługuje skarga kasacyjna, zaskarżalne zażaleniem do Sądu Najwyższego są postanowienia sądu drugiej instancji kończące postępowanie w sprawie (art. 394¹ § 2 k.p.c.), inne jednak niż postanowienia co do istoty sprawy oraz postanowienia w przedmiocie odrzucenia wniosku i umorzenia postępowania, te bowiem, jeżeli kodeks tak stanowi, mogą być zaskarżone skargą kasacyjną (art. 519¹ § 1 k.p.c.). Zażalenie do Sądu Najwyższego jest niedopuszczalne także wówczas, gdy postanowienie kończące postępowanie w sprawie zostało wydane przez sąd drugiej instancji w wyniku rozpoznania zażalenia na postanowienie sądu pierwszej instancji (art. 394¹ § 2 *in fine* w związku z art. 13 § 2 k.p.c.).

W judykaturze Sądu Najwyższego zdecydowanie dominuje stanowisko, wyrażane w zróżnicowanych układach procesowych, według którego postanowienie sądu drugiej instancji odmawiające dopuszczenia do udziału w sprawie, jak również odmawiające dalszego udziału w sprawie, nie ma kończącego postępowanie w sprawie charakteru (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 20 marca 1998 r., II CZ 11/98, niepubl., z dnia 18 listopada 1998 r., II CZ 127/98, niepubl., z dnia 19 kwietnia 1999 r., II CZ 30/99, niepubl., z dnia 10 października 2000 r., II CZ 78/00, niepubl., z dnia 26 kwietnia 2001 r., II CZ 148/00, niepubl., z dnia 19 września 2002 r., II CZ 91/02, niepubl., z dnia 15 grudnia 2004 r., IV CZ 186/04, niepubl., z dnia 27 marca 2008 r., II CZ 8/08, niepubl., z dnia 17 grudnia 2009 r., IV CZ 94/09, niepubl., z dnia 22 listopada 2013 r., II CZ 77/13, niepubl., z dnia 27 listopada 2014 r., IV CZ 75/14, niepubl., z dnia 18 maja 2017 r., III CZ 18/17, niepubl.; odmiennie postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 10 lipca 2008 r., III CZ 30/08, niepubl. i z dnia 23 lutego 2012 r., V CZ 117/11, niepubl., a także w uzasadnieniu uchwały z dnia 11 grudnia 2014 r., III CZP 85/14, OSNC 2015, nr 11, poz. 128). Zapatrywanie to należało podzielić.

Nie negując specyfiki towarzyszącej postrzeganiu „sprawy” w postępowaniu nieprocesowym, pojęcie to – w rozważanym kontekście – trzeba tłumaczyć przez pryzmat tego, co stanowi przedmiot orzekania w konkretnym postępowaniu. W sprawie o stwierdzenie nabycia spadku przedmiotem tym jest ustalenie kręgu spadkobierców, podstawy dziedziczenia i wysokości udziałów w spadku, a w wyjątkowych przypadkach niektórych składników spadku. Dotyczy to m.in. spadków otwartych przed dniem 14 lutego 2001 r., w przypadku których sąd ustala z urzędu, czy w skład spadku wchodzi gospodarstwo rolne (art. 670 § 2 k.p.c. w brzmieniu sprzed wejścia w życie ustawy z dnia 24 sierpnia 2007 r. o zmianie ustawy - Prawo o notariacie oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. nr 181, poz. 1287, w związku z art. 6 ust. 2 tej ustawy). Odmowa dopuszczenia do uczestnictwa w sprawie osoby powołującej się na nabycie udziału w spadku w drodze umowy, nie dotyka istoty tak rozumianej sprawy o stwierdzenie nabycia spadku, nie zamyka także drogi do orzekania w sprawie o stwierdzenie nabycia spadku ani w całości ani w części, zakres, w jakim sprawa ta powinna zostać rozpoznana, nie jest bowiem zależny od uczestnictwa tej osoby w postępowaniu. Niezależnie od tego, na niekończący postępowania w sprawie charakter postanowienia odmawiającego udziału w sprawie pośrednio wskazał ustawodawca w art. 510 § 1 zdanie 3 k.p.c., zważywszy, że przeciwna ocena natury tego rozstrzygnięcia pozwalałaby wyprowadzić jego zaskarżalność - bez potrzeby sięgania do szczególnego przepisu - z art. 394 § 1 *in principio* k.p.c., którego stosowanie w postępowaniu nieprocesowym nie budzi wątpliwości.

Pogląd ten nie koliduje z akceptowaną w judykaturze dopuszczalnością zażalenia do Sądu Najwyższego, w sprawach, w których przysługuje skarga kasacyjna, na postanowienie sądu drugiej instancji odrzucające apelację w postępowaniu nieprocesowym, jako kończące postępowanie w sprawie (art. 394¹ § 2 w związku z art. 13 § 2 k.p.c.), także wówczas, gdy odrzucenie to wiąże się z brakiem interesu prawnego po stronie apelującego (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 11 grudnia 2013 r., IV CZ 96/13, niepubl., i z dnia 18 maja 2017 r., III CZ 18/17, niepubl.). Apelacja kieruje się bowiem przeciwko postanowieniu co do istoty sprawy (art. 518 zdanie 1 k.p.c.), jej odrzucenie dotyczy

tym samym każdorazowo sprawy w ujęciu przedmiotowym w całości lub części i kończy postępowanie w tym zakresie.

Dodać należało, że przepis art. 394¹ § 2 w związku z art. 13 § 2 k.p.c. nie może być postrzegany jako systemowo adekwatny środek ochrony praw osoby, której sąd drugiej instancji odmówił dopuszczenia do wzięcia udziału w sprawie. Zażalenie przewidziane w tym przepisie przysługuje bowiem wyłącznie w sprawach, w których dopuszczalna jest skarga kasacyjna, co wiąże się z założeniem, że ma ono umożliwić Sądowi Najwyższemu kontrolę postanowień sądu drugiej instancji zamykających drogę do wniesienia tej skargi. Zdatność kasacyjna sprawy nie jest natomiast miarodajnym kryterium przy ocenie sposobu ochrony praw osoby zgłaszającej udział w postępowaniu nieprocesowym toczącym się przed sądem drugiej instancji, jeżeli sąd ten odmawia jej dopuszczenia do wzięcia udziału w sprawie. Ochrony tej należy natomiast poszukiwać w szczególnych instytucjach trybu nieprocesowego pozwalających zainteresowanemu, który nie był uczestnikiem postępowania, kwestionować rozstrzygnięcie co do istoty sprawy i zapobiegać jego niekorzystnym skutkom w odniesieniu do jego sfery prawnej (art. 524 § 2 k.p.c., a w sprawach z zakresu prawa spadkowego także art. 679 k.p.c.; co do relacji między tymi przepisami por. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 10 lipca 2012 r., III CZP 81/11, OSNC 2013, nr 1, poz. 1).

Z tych względów, na podstawie art. 398⁶ § 3 w związku z art. 394¹ § 3 k.p.c., Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji.

jw

kc